

מו"ר הגאון רבי משה חיים דימנטמן שליט"א
ראש הכולל

בעניני שבועת העדות

א

מבואר במסכת שבועות (לב,ב) מחלוקת חכמים ור"א ברבי שמעון, במשביע עד אחד וכפר אי פטור העד מקרבן שבועת העדות. ת"ק סבר דפטור מקרבן שבועה דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי. וראב"ש סבור דחייב בקרבן שבועת העדות דס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי.

ופרש"י דטעמא דרבי אליעזר דקסבר דבר הגורם לממון כממון דמי, ועד אחד גורם לממון הוא, שאילו היה מעיד היה מחייבו שבועה ורוב בי אדם אין נשבעים לשקר והיה משלם.

גופא אמר אביי הכל מודים בעד סוטה שחייב ומוקמינן לה בעד טומאה, דרחמנא הימניה דכתיב ועד אין בה, כל שיש בה (ר"ל אם הביא הבעל שני עדעי קינוי שהתרה בה אל תסתרי עם פלוני ושני עדי שתירה שנסתרה עמו אחרי כן ויש ע"א שנטמת בסתירה זו ותבע הבעל עד זה שיבוא להעיד ויפטור בעדותו מכתובתה, וכפר הלה בעדותו חייב דהא הפסידו ממון ממש, רש"י).

עוד שם, דהכל מודים בעד סוטה שפטור בעדי קינוי דהוה גורם דגורם ואפילו השביע שניהם וכפרו פטורים.

ומחלוקת בעדעי סוטה – בעדי שתירה. ופליגי בדבר הגורם לממון אי כממון דמי או לאו כממון דמי.

והכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה, ונתבאר בגמ' דחשוד מאן, אילימא דחשוד ליה, דאמר ליה מלוה אי אתית אסהדית לי הוה משתבענא ושקילנא ולימא ליה מי יימר דמשתבעת, ופרש"י ואכתי גורם לממון הוא דהוי ולרבנן פטור. ומוקי לה בגמ' כגון ששניהם חשודין דאמר מר חזרה שבועה למחוייב בה ומתוך שאינו יכול לישבע, משלם.

ולהלן בגמ' אמר רב פפא הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב, בע"א היוודע באשה שמת בעלה והשביעתו שיעיד לה כדי שתיטול כתובתה מן היורשים.

הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור, דאמר לה לדידה ולא אמר להו לבי"ד, דתנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא, מת בעלי תתייבם, כיון דאמר לה לדידה – חוץ לבי"ד, שמת בעלה, ולא אמר עדותו בבי"ד כשהשביעתו, לפי שהיא יכולה לילך לבי"ד ולומר מת בעלי ולא תהא צריכה לשום עד, דתנן האשה שאמרה וכו' והיא עצמה נאמנת הלכך פטור.

והכל מודים בעד מיתה שחייב, דאמר לה לדידה ולא אמר להו לבי"ד, הילכך חייב.

שמע מינה משביע עדי קרקע חייב, דילמא דתפישא מטלטלי. (לשון שאלה היא, מהכא נשמע דס"ל לר"פ, שהמשביע עדים על עדות קרקע וכפרו שחייבים. ולקמן פליגי תנאי ואמוראי. ועד מיתה הוא עד על קרקע, שהכתובה אינה נגבית אלא מן הקרקע לדינא דגמרא, ומשני דילמא הא דר"פ דהוי תפשה מטלטלי דבעל מחיים, ואם העיד זה עדותו היתה תופסת בכתובתה. רש"י).

והקשה חת"ס, בהא דאמרינן לעיל גבי שכנגדו חשוד על השבועה, דהדין הוא שכנגדו נשבע התובע ונוטל ובכה"ג אם השביע התובע ע"א שיעיד פטור מקרבן שבועה משום דלימא לתובע מי יימר דמשתבעת. ואמרינן דהכל מודים בעד מיתה שהוא חייב, היכא דלא אמר לדידה ולא אמר להו לבי"ד ולכן חייב ק"ש.

וקשה, הרי קיי"ל דאלמנה אינה נפרעת מן היתומים אלא בשבועה, נמצא דהיא אינה גובה כתובתה ללא שבועה, ולימא העד (לאשה שהשביעתו) מי יימר דמשתבעת. וזו קושיא עצומה.

ב

וצ"ל דבמסכת שבועות איכא תרי גווני שבועת הנוטלים:

א. היכא דמדינא יש לו ליטול בלא שבועה, כגון באלמנה הנפרעת מן היורשים שמדינא ליטול בלא שבועה, שכן יש לה שטר כתובה ואפילו בלי שטר, יש לה כתובה מתנאי בי"ד. והא דנפרעת בשבועה תק"ח היא. או כגון שכיר, שמדינא נוטל בלא שבועה כדין האומר איני יודע אם פרעתיך (ע"ש ר"פ כל הנשבעין) ובעה"ב חייב לשלם ורבנן תיקנו שבועה לפועל.

ב. היכא דמדינא אין לו ליטול כלל וחכמים תיקנו שע"י השבועה יטול, כגון חנוני על פנקסו.

ונפ"מ בין שני סוגי השבועות, היכא דתפיס בלא שבועה. בנידון א' הנ"ל, מהני תפיסה כיון דמהתורה נוטל בלא שבועה, ומדרבנן הטילו שבועת הנוטלין ומהני תפיסה כי זה גזל מדבריהם ומהני תפיסה בכה"ג. ועי' חידושי הרשב"א שבועות לא, א דבפסולי עדות מדרבנן מהני תפיסה דהוי גזל מדבריהם (וראה או"ש שבועות יא, טו הו"ד לקמן).

מיהו בנידון ב' הנ"ל, אם יתפוס התובע בלי שבועה הוי גזל דאורייתא כיון דמן הדין לא היה לו ליטול כלל.

זאת ועוד, דמוקמינן בגמ' שם דמיירי בדתפסי מטלטלי, דבלא"ה הוי משביע עדי קרקע.

ולפי האמור באלמנה התובעת מע"א שיעיד שמת בעלה ורוצה כתובתה, וכפר העד, חייב קרבן שבועה. ומיירי, כאמור, דתפסה מטלטלי, ותפיסתה בלי שבועה מהני, נמצא דע"א הפסיד לה הכתובה וחייב קרבן שבועה ואין העד יכול לומר לאלמנה מי יימר דמשתבעת, כיון דמיירי דתפסה מטלטלי ומהני תפיסתה בלא שבועה.

ג

והא דאמרינן גביה חשוד, דע"א יאמר למלוה שכנגדו, מי יימר דמשתבעת. דבר זה תליא בשני תירוצי התוס' ב"מ ה, א ד"ה שכנגדו, גבי ההוא רעיא. והתם הקשו תוס' אמאי בחשוד על השבועה אמרינן לשכנגדו שישבע ויטול, אמאי לא נימא דמתוך שאינו יכול לשבע שישלם. וישלם החשוד לתובע בלא שבועה כלל. ותרצו תוס' בתרי אנפי:

א. נהי דמדינא היה צריך הנתבע החשוד לשלם מדין משואי"ל, מיהו אי אמרת דמשלם לא שבקת חיי לכל חשוד, דכל העולם יביאוהו לידי שבועה ויטלו כל אשר לו, והיינו דרבנן תיקנו - מטעם לא שבקת חיי - דהתובע יטול רק בשבועה (ותקנה זו לטובת החשוד נתקנה).

ב. ועוד אמרינן התם בתוס', דיש לחלק בין כל משואי"ל דמשלם לבין חשוד על השבועה. ובטעמא דמילתא בארו שם, דבחמשין ידענא וחמשין לא ידענא אמר ליה שבועה דאורייתא אית לי עלך או השבע או שלם אבל הכא (בחשוד) ברצון ישבע אם נניחנו ולכך לא ישלם. והיינו תרוץ ב' בתוס' וס"ל דלא אמרינן משואי"ל מ גבי חשוד על השבועה כי החשוד ברצון ישבע אם נניחנו להשבע.

ואולי אפשר להסביר את דברי תוסי' לפי מש"כ בתוסי' ר"פ שור שנגח, דאמרינן משאיל"מ דוקא היכא דהוי שמא גרוע דהוי ליה למידע, כגון האומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא, בכה"ג אמרינן משואיל"מ. אבל היכא דהוי שמא טוב, דלא הוי ליה למידע לא אמרינן משואיל"מ כמו גבי יתמי דלא אמרינן משואיל"מ, כי לא הוי להו למידע וסברא דמילתא דהיכא דהוי שמא גרוע נראה כמשקר והוי טענת שמא טענה גרועה, אבל בשמא טוב, דלא הוי ליה למידע, אין חסרון בטענתו ואין לומר דהוי משואיל"מ. חשוד הטוען ברי ורוצה להשבע אלא דאין אנו מניחין לו להשבע, לא גרע טענתו (בברי!) משמא טוב, דל"א משואיל"מ.¹

נמצא דבחשוד, אם מדינא אמרינן משאיל"מ ומטעם דלא שבקת חיי תיקנו חכמים דיטול שכנגדו בשבועה, אם יתפוס התובע בלי שבועה ישאר ביד התובע וכנ"ל. וכל זה לתירוץ קמא בתוסי' שם. מיהו לתירוץ בתרא בתוסי' שם, דל"א דינא דמשואיל"מ לגבי חשוד, ומדינא פטור החשוד הנתבע, ותקנת חכמים היא שהתובע יטול בשבועה, לא מהני תפיסת התובע ובכל ענין יצטרך להשבע. לפי"ז מובן, דע"א אומר למלוה התובע מי יימר דמשתבעת, כי התפיסה לא מהני בחשוד לפי תירוץ ב' הנ"ל, ומיושבת קושיית חת"ס הנ"ל.

ד

בעל האבי עזרי (שבועות י,יא) יישב באופן אחר. הנה, הא דאמרינן בגמ' בשבועות מי יימר דמשתבעת, אין פירושו משום דלא ברור ההפסד, דלענין ההפסד די בהפסד אף על צד הספק, שמא לא ישבע וישלם (גבי ע"א), אלא עיקר הטעם דאין זו עדות על ממון, הואיל ואפשר שישבע ויפטר, לכן לא חשיב העדות עדות של ממון. וכן בהא דאמרינן גבי שכנגדו חשוד על השבועה מי יימר דמשתבעת (ליטול), הוא ג"כ מהאי טעמא, דעדות העד לבד אינה עדות של ממון דתליא נמי בשבועה של כנגדו.

משא"כ בע"א במיתת הבעל. נאמנות העד שמת בעלה באופן שמתירה להינשא וליטול כתובתה, הרי זו עדות על ממון. ומה שצריכה להשבע – לא על כך שמת בעלה, אלא נשבעת שלא נפרעה כתובתה, נמצא דעדוהו

¹ ובדין שמא טוב אם אמרינן משואיל"מ נחלקו הרמב"ם והראב"ד. עיי' רמב"ם שאלה ה,ו-ז ומלוה ולוה יג,ד).

בעניני שבועת העדות

היא עדות ודאית על ממון אלא שההפסד הוא לא ברור כי ייתכן ולא תשבע ולא תיטול ובזה סגי בספק, אולי תשבע.

ועיי חידושי הרשב"א (שבועות שם) גבי משחק בקוביא, דעדונו מהני לענין תפיסה, דפסולי עדות מדבריהם מהני עדותם לענין תפיסה, וכיון דמהני עדותו של משחק בקוביא לענין תפיסה יש בו משום קרבן שבועת העדות וכנ"ל.

ה

ומצאנו יישוב אחר לקושיית החתם סופר. האור שמח (שבועות יא, טו) מיישב לפי דברי הרמב"ם, דדוקא כי משביעו בטענת ודאי דאיכא מאן דידע דנשבע לשקר וחילל השם אזי איכא איום, אבל אם השביע בטענת ספק כגון סוטה דהוי טענת ספק, דהבעל אינו יודע מה אירע בסתירה, ליכא איום (רמב"ם שבועות יא, טו).

ולפי האמור כתב האו"ש שם, דדוקא גבי חשוד, דאיכא טענת ברי ומאיימין עליו בכל האיומים עביד איניש דפריש משבועה. אבל הנפרעת מיתומים דליכא איום לטענתם בספק בלבד תשבע ותיטול כתובתה.